

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертацію Августюк Марії Миколаївни

«Емоційний інтелект студентів у контексті метакогнітивного моніторингу»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук
зі спеціальності 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Актуальність обраної дисертанткою теми є беззаперечною, адже однією з найважливіших проблем сучасної педагогічної та вікової психології є підвищення якості освітнього процесу та сприяння особистісному розвитку студента. Можливість здійснювати об'єктивний метакогнітивний моніторинг навчальної діяльності під час виконання тих чи тих завдань залежить від урахування важливості ролі чинників його точності, визначення зв'язку з результативністю навчальної діяльності, вивчення впливу характеристик емоційного інтелекту, особистісних якостей і метапізнавальних особливостей, а також характеристик навчального матеріалу. Сприяння підвищенню точності метакогнітивного моніторингу навчальної діяльності студентів засобами емоційного інтелекту залежить від ґрунтовнішого вивчення емоційного інтелекту, вдосконалення концепції його системи, уявлень про основні моделі, чинники, структуру та механізми формування, підходи до операціоналізації, онтогенетичні аспекти розвитку, рівні сформованості, функції та особливості зв'язку з основними характеристиками метапізнання, окреслення ролі та місця емоційного інтелекту в навчальній діяльності.

Представлена робота відзначається чіткістю в обґрунтуванні актуальності проблеми, визначенні об'єкта, предмета, мети та окресленні завдань дослідження. Ґрунтовно описано комплекс теоретичних, емпіричних та статистичних методів, спрямованих на розв'язання поставлених завдань.

Зауважимо, що дисертаційна робота належно структурована, її науковий апарат відповідає змісту. Заявлені завдання дослідження повністю виконано. Отримані під час дослідження результати апробовані на різних конференціях,

використовуються в навчальному процесі зазначених навчальних закладів та установ, що підтверджується довідками про впровадження. Крім того, доцільно відзначити структурну раціональність, коректність та професійність психологічного аналізу, чіткість та логічність викладу змісту дисертації.

Результати наукової роботи відображені у 41 науковій публікації, з них, зокрема, – в одній монографії, 19 статтях у наукових фахових виданнях України, 3 статтях у закордонних наукометричних виданнях, що індексуються у SCOPUS та Web of Science. Основні положення дисертації були апробовані здобувачкою на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях (представлено 15 публікацій у збірниках матеріалів конференцій), також є 3 публікації методичного характеру.

Робота має беззаперечну наукову новизну, теоретичне і практичне значення. Основний текст дисертації представлено у чотирьох розділах, в яких збалансовані теоретико-методологічні та експериментальні складові, спрямовані на розв'язання сформульованих завдань. Розділи є завершеними, містять ґрунтовні висновки. Текст дисертації достатньо наповнений таблицями й рисунками, що слугують об'ємною ілюстрацією експериментальних даних, а також полегшують розуміння дослідження та позитивно впливають на сприймання основних результатів та висновків.

Структурно доцільним у роботі є перший розділ дисертації – «Теоретико-методологічні засади емоційного інтелекту», в якому наведено результати теоретичного аналізу проблеми дослідження емоційного інтелекту. У цій частині роботи, зокрема, проаналізовано зміст поняття емоційного інтелекту, його структуру, згруповано концептуальні підходи до вивчення цього явища в психологічній науці, вдосконалено концепцію емоційного інтелекту, уявлення про основні моделі, охарактеризовано основні підходи до операціоналізації емоційного інтелекту, описано роль емоційного інтелекту в навчальній діяльності студентів.

Так, зокрема, всебічно розглянуті авторкою найбільш вагомими тлумачення емоційного інтелекту дозволили їй запропонувати власне уточнене

визначення цього поняття. Дисертантка розглядає емоційний інтелект як складну інтегрально-ієрархічну систему, яка базується на єдності когнітивних, емоційних, адаптаційних та соціальних складових у процесі внутрішньоособистісних та міжособистісних здібностей ідентифікувати та оцінювати емоції, сприяти емоційній фасилітації мислення, розуміти емоції та керувати ними з метою динамізації інтенсивного емоційного та інтелектуального розвитку особистості.

Крім того, у цьому розділі також проаналізовано основні моделі емоційного інтелекту, розмежовано поняття емоційного інтелекту з семантично близькими, однак не тотожними поняттями емоційної зрілості, емоційного мислення, емоційної компетентності, емоційної креативності, емоційної культури, емоційної грамотності, охарактеризовано основні підходи до операціоналізації емоційного інтелекту. Зокрема, увагу зосереджено на описові основних диспозиційних компонентів, типів підходів до вимірювання, найвідоміших методик вимірювання. Не викликає заперечень, що як інтегральний конструкт, емоційний інтелект є важливою умовою ефективності навчальної діяльності, оскільки уможливорює повноцінний розвиток студентів як суб'єктів пізнання зі збереженням соціального та психологічного здоров'я.

У другому розділі дисертаційної роботи – «Особливості прояву емоційного інтелекту в структурі метакогнітивного моніторингу» – дисертантка описує результати теоретичного аналізу особливостей прояву емоційного інтелекту в структурі метакогнітивного моніторингу. Зокрема, авторка аналізує поняття, види, структуру метакогнітивного моніторингу, вдосконалює уявлення про метакогнітивний моніторинг як процесуальний аспект метапізнання з виокремленням його видів, чинників точності, ролі та місця в системі саморегульованого навчання. Важливим аспектом є намагання обґрунтувати проблему зв'язку точності метакогнітивного моніторингу з результативністю навчальної діяльності з виділенням основних підходів до вимірювання точності суджень метакогнітивного моніторингу, описом особливостей зв'язку метакогнітивного моніторингу та контролю як

структурних компонентів метапізнання. З метою визначення особливостей прояву емоційного інтелекту в структурі метакогнітивного моніторингу, дисертантка пропонує нашій увазі вдосконалене уявлення про функції емоційного інтелекту та його зв'язок з основними характеристиками метапізнання. На основі цього була розроблена теоретико-концептуальна модель зв'язку емоційного інтелекту з точністю метакогнітивного моніторингу, що враховує такі психолого-педагогічні умови, які впливають на точність метакогнітивних суджень, як особливості емоційного інтелекту, особистісні та метакогнітивні характеристики студентів, вікові особливості та статеві відмінності, характеристики навчального матеріалу.

У третьому розділі – «Емпіричне дослідження емоційного інтелекту студентів у структурі точності метакогнітивного моніторингу» – представлено опис процедури та здійснено аналіз результатів емпіричного дослідження особливостей прояву емоційного інтелекту в структурі точності метакогнітивного моніторингу навчальної діяльності студентів ЗВО.

Достатньо переконливо в психометричному плані виглядає обраний авторкою психодіагностичний комплекс, що дав можливість здобувачці одержати розгорнуту емпіричну інформацію щодо різноаспектних, але взаємопов'язаних чинників точності метакогнітивного моніторингу. Особливого схвалення заслуговує науково обгрунтована інтерпретація отриманих даних та їх математико-статистична обробка.

Емпірично встановлено, що для метакогнітивних суджень упевненості у правильності написання тесту загалом найбільш характерною є недостатня впевненість у правильності виконання. Респонденти жіночої статі більше схильні до надмірної впевненості, тоді як у респондентів чоловічої статі дещо переважають вищі показники недостатньої впевненості; у метакогнітивних судженнях упевненості у правильності виконання кожного завдання для студентів найбільш притаманною є точність метакогнітивного моніторингу за типом «ТММ++», менш характерною – неточність метакогнітивного моніторингу у вигляді недостатньої впевненості; у метакогнітивних

судженнях упевненості щодо кількості правильно виконаних завдань переважає надмірна впевненість у правильності виконання; у завданнях легшого та середнього рівнів складності переважають точніші метакогнітивні судження за типами «ТММ++» і «ТММ- →», тоді як у складніших завданнях переважає надмірна впевненість; впевненість у правильності відповідей у метакогнітивних судженнях за типом точності «ТММ++» є найвищою у відкритих запитаннях; точний метакогнітивний моніторинг за типом «ТММ++» більш притаманний для легших за рівнем складності завдань з оціненою легкістю виконання; більш точними у своїх метакогнітивних судженнях є студенти з середніми рівнями ідентифікації та оцінювання емоцій, розуміння емоцій, керування емоціями та загального емоційного інтелекту, високим і середнім рівнями емоційної фасилітації мислення («MSCEIT V 2.0»), і це респонденти жіночої статі; найбільш точними у своїх метакогнітивних судженнях є респонденти жіночої статі з високим, вищим за середній та середнім рівнями міжособистісного емоційного інтелекту, вищим за середній та середнім рівнями внутрішньоособистісного емоційного інтелекту, високими, середніми і нижчими за середній рівнями розуміння емоцій та загального емоційного інтелекту, високим, вищим за середній та середнім рівнями керування емоціями («EmIn»); найбільш точними у своїх метакогнітивних судженнях є респонденти жіночої статі з високим і середнім рівнями рефлексивності, вищим за середній і середнім рівнями метакогнітивної обізнаності.

Емпірично доведено також, що у розрізі здібності ідентифікувати та оцінювати емоції і відтінки емоційних переживань у точності метакогнітивного моніторингу за типом «ТММ++» помітне переважання вищих значень середніх показників відтінків емоційних переживань, що належать до групи позитивних емоцій; у точності метакогнітивного моніторингу за типом «ТММ- →» найвищі показники середніх значень були виявлені в емоціях здивування, суму та презирства, тобто позитивних та гострих негативних емоціях; студенти з недостатньою впевненістю

відзначились найвищими показниками середніх значень емоцій гніву, суму, здивування та цікавості; студенти з надмірною впевненістю показали найвищі показники середніх значень емоцій презирства, гніву, страху та провини. Переважній більшості респондентів притаманні позитивні емоції.

Загалом, констатувальна частина дослідження є достатньо змістовною та різноплановою, характеризується вдало підібраним і багатим діагностичним інструментарієм, яскравою демонстрацією результатів у вигляді графіків і таблиць, що полегшують сприймання інформації. Отримані емпіричні дані та результати констатувального етапу дослідження стали основою для проведення формувального експерименту.

У четвертому розділі – «Формування точності метакогнітивного моніторингу навчальної діяльності студентів засобами емоційного інтелекту» – наведено обґрунтування та описано результати апробації тренінгової програми підвищення точності метакогнітивного моніторингу навчальної діяльності здобувачів вищої освіти засобами емоційного інтелекту.

Варто відмітити, що на основі отриманих результатів з метою формування ефективного метакогнітивного моніторингу авторкою розроблено психолого-дидактичні поради до підвищення точності метакогнітивного моніторингу навчальної діяльності в здобувачів вищої освіти засобами емоційного інтелекту, які передбачають формування здібностей сприяти емоційній обізнаності, розуміти емоції, ідентифікувати стратегії поведінки, керувати емоціями. Беззаперечно, поради стануть корисними для науковців, науково-педагогічних працівників, психологів-практиків, здобувачів вищої освіти, а також усіх суб'єктів пізнавальної діяльності, які працюють з інформацією.

Загалом, дисертація Марії Миколаївни Августюк за темою «Емоційний інтелект студентів у контексті метакогнітивного моніторингу» є завершеним дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне та практичне значення. Надійність та вірогідність отриманих результатів дослідження забезпечена методологічною та теоретичною обґрунтованістю вихідних положень,

сукупністю стандартизованих валідних методик, адекватних меті та завданням дослідження, репрезентативністю вибірки дослідження, якісним та кількісним аналізом отриманого експериментального матеріалу, використанням статистичної оцінки отриманих емпіричних даних та їх апробацією. Висновки відображають отримані результати у процесі дослідження відповідно до поставлених завдань.

Вважаємо, що дисертація виконана на належному науковому рівні, присвячена актуальній темі, містить наукову новизну, є теоретично та практично значущою. Однак, позитивно оцінюючи дисертацію Марії Миколаївни Августюк, слід висловити також деякі зауваження-міркування та побажання щодо роботи:

1. Заслуговує на увагу уточнення визначення змісту поняття емоційного інтелекту, однак, на нашу думку, варто було б більш детально та глибоко обґрунтувати основні структурні компоненти емоційного інтелекту.

2. Здобувачці потрібно більш ґрунтовно проаналізувати та проінтерпретувати дані щодо зв'язку навчальної успішності студентів та показників точності метакогнітивного моніторингу з тими чи тими показниками емоційного інтелекту, отриманими в лабораторних дослідженнях.

3. Результати емпіричного дослідження мали б більшу наукову цінність, якби математико-статистичний аналіз емпіричних даних щодо чинників точності метакогнітивного моніторингу був доповнений факторним аналізом. Це дало б можливість здобувачці отримати більш обґрунтовані наукові висновки, дозволило б конкретизувати відповідні положення дисертації щодо психолого-педагогічних умов підвищення точності метакогнітивного моніторингу навчальної діяльності в здобувачів вищої освіти засобами емоційного інтелекту.

4. У перспективі доцільно було б розширити площину експериментального вивчення особливостей прояву емоційного інтелекту в

структурі точності метакогнітивного моніторингу з виходом за межі навчальної діяльності студентів ЗВО.

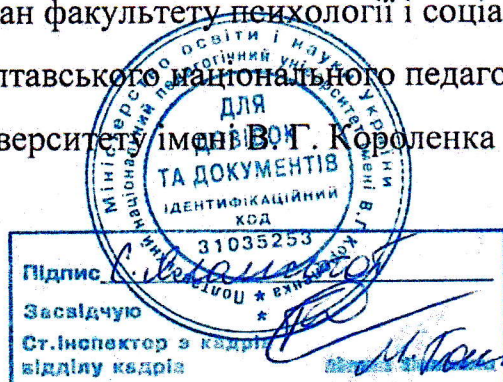
5. В оформленні матеріалів дослідження дисертантці, на жаль, не вдалося уникнути окремих нераціональних повторів тексту, граматичних, стилістичних та технічних огріхів.

Однак, зазначені зауваження мають переважно рекомендаційний характер і не знижують загальної позитивної оцінки здійсненого дослідження та наукового рівня дисертації. Загалом, дисертаційна робота справляє враження ґрунтовного емпіричного дослідження з відповідним статистичним аналізом і з вагомими науковими результатами. Здобувачка проявила самостійність у розробці складної наукової проблеми, здійснила ґрунтовний теоретичний аналіз, отримала об'єктивні експериментальні дані. Результати дисертаційної роботи і висновки достатньо обґрунтовані теоретично та підтверджені емпіричними даними. Зміст реферату та публікацій відповідає змісту основних положень дисертації.

Вважаємо, що дисертація на тему «Емоційний інтелект студентів у контексті метакогнітивного моніторингу» виконана згідно з вимогами Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук (затвердженого постановою № 1197 Кабінету Міністрів України від 17.11.2021 року), а її авторка, Августюк Марія Миколаївна, заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора психологічних наук зі спеціальності 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор,
декан факультету психології і соціальної роботи
Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г. Короленка

Світлана ЯЛАНСЬКА
Відгук на дисертацію
спеціалізованої вченої
ради 12 жовтня 2023
Член секретар СВВА
Гильман І.О.

